

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І РЕГІОНАЛЬНИХ СТУДІЙ**

ІЩУК АНГЕЛІНА МИКОЛАЇВНА

**ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ
РЕСПУБЛІКИ АЛБАНІЯ**

Спеціальність: 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Освітньо-професійна програма «Міжнародні відносини»

Робота на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр»

Науковий керівник:

КУЛИК СЕРГІЙ МИХАЙЛОВИЧ

кандидат політичних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № 12

засідання кафедри міжнародних

відносин і регіональних студій

від 21 травня 2024 р.

Завідувач кафедри

_____ проф. Коцан Н.Н.

Луцьк-2024

АНОТАЦІЯ

ІЩУК А. М. Особливості внутрішньополітичного розвитку Республіки Албанія.

Рукопис. Випускна робота бакалавра за спеціальністю 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії, ОПП «Міжнародні відносини». Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024. 53 с. Українська мова.

У першому розділі бакалаврської роботи розглянуто теоретичні основи теоретико-методичні основи вивчення внутрішньополітичного розвитку держав світу. Було окреслено суть поняття «внутрішньополітичний розвиток» країн світу. Здійснено аналіз використаної літератури та методів під час дослідження.

У другому розділі аналізуються історичні події та геополітичні обставини, які вплинули на внутрішньополітичний розвиток Республіки Албанія та розглядаються ключові моменти історії країни. Аналізуються соціально-економічні умов, що впливають на розвиток Албанії. Досліджуються трансформації політичної системи Албанії, починаючи з кінця ХХ ст. до теперішнього часу.

У третьому розділі було досліджено результати президентських виборів в Албанії, діяльність парламенту Албанії та ефективність його роботи, також розглядаються основні економічні показники.

У четвертому розділі проаналізовано основні проблеми, з якими стикається Албанія у своєму внутрішньополітичному розвитку та розглядаються сценарії подальшого розвитку країни, можливі реформи та їхній вплив на стабільність та процвітання держави.

За результатами роботи зроблено висновки. Албанія пройшла складний шлях від тоталітарного режиму до демократії. Після падіння комуністичного режиму на початку 1990-х рр. країна пережила ряд політичних та економічних реформ, що сприяли демократизації суспільства та відкритості економіки. Албанія стикається з серйозними проблемами корупції, що є однією з головних перешкод на шляху до сталого розвитку. Незважаючи на це, уряд проводить антикорупційні реформи та працює над покращенням управління. Проведення виборів президента підкреслює важливість парламентської демократії та компромісного політичного процесу у формуванні вищого керівництва держави. Результати роботи парламенту свідчать про певні досягнення у законодавчій діяльності, але існують виклики щодо ефективності його роботи, зокрема у контексті реформування судової системи та боротьби з корупцією. Особливості економічного розвитку Албанії відображаються у переході до ринкової економіки та зростанні секторів послуг та туризму. Країна стикається з політичною нестабільністю, корупцією та слабкістю правової системи, але має перспективи в євроінтеграції, реформах правової сфери та розвитку економіки, що можуть сприяти стабільному майбутньому країни.

Ключові слова: внутрішньополітичний розвиток, Албанія, демократія, корупція.

ABSTRACT

ISHCHUK A. M. Features of internal political development of the Republic of Albania.

Manuscript. Bachelor's thesis on the specialty 291 International Relations, Public Communications and Regional Studies, OPP International Relations. Volyn National University named after Lesya Ukrainka. Lutsk, 2024. 53 p. Ukrainian language.

In the first chapter of the bachelor's thesis, the theoretical foundations and theoretical and methodological foundations of the study of the internal political development of the states of the world are considered. The essence of the concept of "domestic political development" of the countries of the world was outlined. An analysis of the literature and methods used during the research was carried out.

The second chapter analyzes the historical events and geopolitical circumstances that influenced the internal political development of the Republic of Albania and examines the key moments of the country's history. The socio-economic conditions affecting the development of Albania are analyzed. The transformations of the political system of Albania from the end of the 20th century to the present are studied.

In the third chapter, the results of the presidential elections in Albania, the activities of the Parliament of Albania and the efficiency of its work were studied, and the main economic indicators were also considered.

The fourth chapter analyzes the main problems faced by Albania in its internal political development and examines the scenarios of the country's further development, possible reforms and their impact on the stability and prosperity of the state.

Based on the results of the work, conclusions were drawn. Albania has gone through a difficult path from a totalitarian regime to democracy. After the fall of the communist regime in the early 1990s, the country underwent a series of political and economic reforms that contributed to the democratization of society and the openness of the economy. Albania faces serious problems of corruption, which is one of the main obstacles to sustainable development. Despite this, the government is implementing anti-corruption reforms and working to improve governance. The holding of presidential elections emphasizes the importance of parliamentary democracy and a compromise political process in the formation of the top leadership of the state. The results of the work of the parliament indicate certain achievements in legislative activity, but there are challenges regarding the effectiveness of its work, in particular in the context of reforming the judicial system and fighting corruption. The peculiarities of the economic development of Albania are reflected in the transition to a market economy and the growth of the service and tourism sectors. The country faces political instability, corruption, and a weak legal system, but has prospects in European integration, legal reforms, and economic development that can contribute to a stable future for the country.

Key words: internal political development, Albania, democracy, corruption.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВ СВІТУ	6
1.1. Суть поняття «внутрішньополітичний розвиток» країн світу	6
1.2. Стан вивчення проблеми в науковій літературі	9
1.3. Методи дослідження внутрішньополітичного розвитку країн світу	11
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДУМОВИ І ЧИННИКИ ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ РЕСПУБЛІКИ АЛБАНІЯ	14
2.1. Історичні та геополітичні чинники	14
2.2. Соціально-економічні фактори	17
2.3. Зміни у політичній системі країни	19
РОЗДІЛ 3. ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ РОЗВИТОК АЛБАНІЇ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	25
3.1. Проведення і результати виборів президента	25
3.2. Результати роботи парламенту та ефективність роботи парламенту	28
3.3. Особливості економічного розвитку Албанії	31
РОЗДІЛ 4. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ АЛБАНІЇ	36
4.1. Проблеми внутрішньополітичного розвитку	36
4.2. Перспективи внутрішньополітичного розвитку	39
ВИСНОВКИ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Албанія знаходиться в процесі складного та динамічного розвитку, що чітко простежується у її внутрішній політиці. Історичні події, такі як перехід до демократії після 1991 р., мали значний вплив на формування політичної системи та громадянського суспільства. Багатонаціональний характер країни з різноманітними етнічними та релігійними групами робить актуальним питання управління культурною ідентичністю та міжетнічними відносинами. На шляху до євроінтеграції Албанія має впровадити структурні реформи в судовій системі, державному управлінні та боротьбі з корупцією, що є ключовими для її майбутнього розвитку. Тому дослідження албанської політики є важливим для аналізу сучасних політичних процесів та прогнозування майбутніх тенденцій у регіоні.

Об'єкт дослідження – внутрішньополітичний розвиток країн світу.

Предмет дослідження – стан, тенденції і перспективи внутрішньополітичного розвитку Республіки Албанія.

Мета роботи – вивчення особливостей внутрішньополітичного розвитку Республіки Албанія на сучасному етапі.

завдяки аналізу передумов та чинників, особливостей, проблем та перспектив їх формування та реалізації.

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

- з'ясувати теоретико-методичні основи вивчення внутрішньополітичного розвитку держав світу;
- дослідити передумови і чинники внутрішньополітичного розвитку Албанії;
- проаналізувати особливості політичної системи та функціонування політичних інститутів у Республіці Албанія на початку XXI ст.;
- простежити проблеми та встановити перспективи внутрішньополітичного розвитку Албанії.

Теоретико-методичною основою дослідження були праці таких вчених: С.Здіорук, В. Бичек, Мексі А., Мірелла Б., Джон Лаудлін, Хіса Е., Джеймс Д. Фірон,

Кевін Ікс, Краснікі А., Ламі Ремзі, Пітерсон Л., Піпа Арші, Річард Ф. Стар, Суфаджі Д., Рекса ГраніРапоза Кенет. Під час написання бакалаврської роботи були використані **методи**: історичний, структурно-функціональний, узагальнення та порівняння, контент- та івент-аналіз.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному дослідженні суспільно-політичних процесів та тенденцій сучасного внутрішньополітичного розвитку Республіки Албанія.

Практичне значення роботи полягає у тому, що матеріали, список використаних джерел бакалаврської роботи можуть бути використані при вивчанні таких навчальних дисциплін: «Міжнародні відносини і світова політика», «Історія міжнародних відносин», «Світова економіка».

Структура роботи складається з вступу, чотирьох розділів, поділені на підрозділи, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВ СВІТУ

1.1. Суть поняття «внутрішньополітичний розвиток» країн світу

Суть поняття «внутрішньополітичний розвиток» країн світу відображає складну динаміку політичного життя в межах окремої країни. Це включає в себе широкий спектр аспектів, таких як стан демократії, рівень політичної стабільності, рівень впливу громадян на політичні процеси, розвиток інституцій, правова система, громадянське суспільство та інші важливі складові.

Внутрішньополітичний розвиток країни формується під впливом низки факторів, таких як історичне минуле, культурні особливості, економічні зміни, соціальні активності, геополітична ситуація та інші. Цей розвиток може мати багато аспектів і відрізнятися для різних держав залежно від їх історичного досвіду, внутрішніх протистоянь та впливів ззовні.

Існують країни, які протягом тривалого часу демонструють стабільність політичної системи та розвиток демократичних інституцій. Натомість, інші держави можуть бути схильні до авторитаризму, диктатури або політичних заворушень. На внутрішню політику впливають зовнішні фактори, такі як міжнародні санкції, дипломатичний тиск або підтримка з боку інших країн.

Для успішного внутрішньополітичного розвитку країна повинна прагнути до миру, стабільності та прогресу, ґрунтуючись на принципах верховенства права, розвитку громадянського суспільства та захисту прав і свобод своїх громадян. Цей підхід дає можливість державі активно співпрацювати з міжнародною спільнотою, розвивати економіку та забезпечувати добробут свого населення.

Внутрішня політика – це система державного управління, спрямована на регулювання внутрішнього життя країни. Вона охоплює широкий спектр напрямків діяльності, включаючи економіку, демографію, соціальну інтеграцію, культуру та інші. Внутрішня політика відображає динаміку взаємодії між різними соціальними групами, громадянами та політичними утвореннями. Її кінцевою метою є розбудова суспільства, розвиток нації та гарантування національної

безпеки. Внутрішня політика держави прагне досягти згоди в суспільстві з важливих питань, заручитися підтримкою населення щодо політики і дій влади [3].

Внутрішня політика – це система державного управління, спрямована на регулювання та координацію діяльності в межах країни. Вона охоплює широкий спектр питань, які впливають на життя громадян, їхні можливості та добробут. На відміну від зовнішньої політики, яка стосується відносин з іншими державами, внутрішня політика фокусується на внутрішніх проблемах та викликах. До ключових сфер внутрішньої політики належать: економічна політика – державні заходи щодо стимулювання економічного зростання, регулювання ринків, створення сприятливих умов для ведення бізнесу та забезпечення соціальної справедливості; соціальна політика – державні програми щодо підтримки вразливих верств населення, розвитку системи соціального забезпечення та розв'язання проблем бідності, безробіття та нерівності; освітня політика – державні заходи щодо розвитку системи освіти, забезпечення доступу до якісної освіти для всіх громадян та підготовки кваліфікованих кадрів; охорона здоров'я – державна політика щодо забезпечення доступного та якісного медичного обслуговування для всіх громадян, профілактики захворювань та збереження здоров'я населення [24].

Внутрішня політика ґрунтується на таких принципах: пріоритетність захисту національних інтересів; верховенство права, забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, повага до гідності кожної особи; рівність усіх суб'єктів права власності перед законом, захист конкуренції у сфері економічної діяльності; здійснення державної влади на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову; відкритість та прозорість процесів підготовки і прийняття рішень органами державної влади та органами місцевого самоврядування; забезпечення сталого розвитку економіки на ринкових засадах та її соціальної спрямованості; забезпечення балансу загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів; свобода, соціальна справедливість і творча самореалізація [2].

У демократичних країнах за розробку внутрішньої політики відповідають обрані лідери, законодавчі органи та спеціалізовані державні інституції. Однак, крім них, у цьому процесі беруть участь й інші актори. Виборці, за допомогою своїх

голосів, визначають, хто саме – особи чи політичні партії – отримують мандат на формування політики. ЗМІ, зі свого боку, інформують громадськість про актуальні проблеми, впливаючи на переконання та думки людей. Лобісти, групи активістів та інші організації також роблять свій внесок у політичний процес, використовуючи для цього різні методи, такі як фінансові пожертви, обіцянки підтримки, рекламні кампанії, демонстрації та протести.

Реалізація внутрішньої політики залежить від ефективності роботи урядової бюрократії, тобто системи державних органів, які відповідають за втілення законів та програм у життя. Проте не завжди бюрократія функціонує бездоганно. Іноді вона може діяти повільно, неефективно або не в змозі реалізувати політику так, як це було задумано. Ще одним викликом для внутрішньої політики може стати судова система. У багатьох країнах суди мають право на судовий перегляд, що дозволяє їм скасовувати будь-які законодавчі або виконавчі дії, які, на їхню думку, суперечать конституції.

Внутрішньополітичний розвиток впливає на стабільність і ефективність управління країною, рівень демократії, захист прав і свобод громадян, а також на здатність держави відповідати на виклики сучасності. Він залежить від багатьох факторів, включаючи історичні традиції, культурні особливості, соціальні верстви, рівень освіти та економічного розвитку, зовнішньополітичні впливи і глобальні тенденції.

Важливим є те як внутрішні політичні процеси сприяють або, навпаки, перешкоджають національному єднанню, економічному прогресу та соціальній гармонії. Політичні реформи, антикорупційні заходи, захист прав меншин, впровадження нових технологій в управлінні та економіці є частиною процесу внутрішньополітичного розвитку. Цей розвиток визначає перспективи країни на міжнародній арені, її здатність інтеграції в глобальну економіку та політичні союзи, а також забезпечувати стійке зростання та добробут населення.

Отже, внутрішньополітичний розвиток країн світу є комплексним процесом, який включає зміни і еволюцію у політичних, економічних, соціальних та культурних сферах. Цей розвиток впливає на стабільність держави, рівень

демократії, правові норми та права громадян, на здатність країни реагувати на внутрішні та зовнішні виклики. Важливі елементи включають політичні реформи, боротьбу з корупцією, розвиток громадянського суспільства та впровадження нових технологій.

1.2. Стан вивчення проблеми в науковій літературі

Ми використовували джерела та літературу, які надавали комплексний та систематизований огляд інформації з теми дослідження. Основною літературною базою стали роботи албанських, американських та українських політологів, істориків, експертів-міжнародників. У роботі також використані Інтернет-ресурси, е-представництва урядових установ і відомств, офіційні сайти організацій.

При написанні теоретичного розділу роботи ми використали наукові праці С.Здіорук, В. Бичек [3], Дж. Фірона [24] для визначення понять, пов'язаних з тематикою нашої роботи. При висвітленні поняття внутрішня політика була використана праця Так, С. Здіорук та В. Бичек розглядають широкий спектр тем, пов'язаних з внутрішньою політикою. Американський політолог Дж. Фірон досліджує взаємозв'язок між внутрішньополітичними процесами держави і формуванням її зовнішньої політики; розглядає як внутрішні політичні структури, інтереси та процеси впливають на рішення держави на міжнародній арені.

Для дослідження впливу культурної різноманітності на економічні показники країн Західних Балкан, зокрема, Республіки Албанії ми використали працю Е.Хіса [22]. Автор аналізує, як різноманітність культур впливає на економічний розвиток та соціальну стабільність в регіоні.

У праці К. Ікса ми дізналися про процес відновлення і стабілізації Албанії після періоду політичних та економічних криз [23]. Автор аналізує зусилля, спрямовані на реформи і відновлення країни після складних періодів. А.Краснікі та А. Хака [27] аналізують внутрішню демократію в албанських політичних партіях

та досліджують структури та процеси внутрішньої демократії в партійних системах Албанії та їх вплив на політичний розвиток країни.

М.Богдані, Д.Лаудлін аналізують шлях Албанії до інтеграції в Європейський Союз [14]. Автори описують політичні, економічні та соціокультурні виклики, з якими стикається країна на шляху до євроінтеграції. Г.Рекса аналізує процес інтеграції Албанії у НАТО [38]. Автор розглядає кроки, які робить країна для вступу у НАТО, а також внутрішній та зовнішній контекст цього процесу.

А.Піпа аналізує політичну культуру Албанії за часів влади Е.Ходжи. Автор досліджує політичні ідеології, систему влади та соціокультурні аспекти життя в Албанії протягом періоду правління Е.Ходжи [33]. П. Пріфті розглядає історію соціалістичної Албанії з 1944 р., а саме: політичний, економічний і соціокультурний розвиток країни під керівництвом Партії Праці Албанії [34]. Американський політолог та історик Річард Фелікс Стар також аналізує історію та політичні аспекти соціалістичної Албанії та описує систему влади, політичні структури і ідеологію під керівництвом Е.Ходжи [40].

А. Мексі досліджує ключові події, що відбулися в Албанії в грудні 1990 р. Аналізує перехідний період у політичному житті країни в кінці 1990 р., зокрема рухи до демократичних реформ та «відкриття» до світу. Досліджує соціокультурні, соціально-економічні трансформації [30].

Книга Д. Вон-Уайтхеда, опублікована в 1999 р., містить важливий аналіз політичної, економічної і соціокультурної кризи в Албанії в кінці 1990-х рр. [47]. Д.Суфай досліджує вплив глобальної фінансової кризи 2007 р. на Албанію та її економічні наслідки для країни і заходи, що прийняли для її подолання [41].

Дослідження Дж.Коровіласа аналізує економічний перехід Албанії з особливим акцентом на роль відсилання грошей та пірамідальних інвестиційних схем [26]. Проаналізовано вплив міжнародних грошових переказів, які надходять в Албанію від працівників-емігрантів, на економіку країни. Простежено обсяги, напрямки використання та економічні наслідки цих переказів.

Поєднання різних джерел, документів, у яких досліджено важливі аспекти внутрішньої політики Республіки Албанія, особливості проведення реформ,

дозволило комплексно розглянути внутрішньополітичний розвиток країни на сучасному етапі.

1.3. Методи дослідження внутрішньополітичного розвитку країн світу

Метод – це систематичний підхід або процедура, які використовують для досягнення певної мети, розв'язання конкретної проблеми. У науці і дослідницькій роботі метод охоплює набір прийомів, інструментів, процедур або стратегій, які застосовують для збору інформації, її аналізу, інтерпретації результатів та формулювання висновків. Метод дозволяє систематизувати дослідницький процес і забезпечити об'єктивність і повноту наукового аналізу. Методи дослідження – це сукупність прийомів та операцій, що використовують для вивчення певного явища. Їх вибір залежить від цілей та завдань дослідження, а також від специфіки досліджуваної галузі. У міжнародних відносинах використовують широкий спектр методів.

Історичний метод є одним з основних підходів у наукових дослідженнях, спрямованих на аналіз політичного розвитку країни. Цей метод полягає в систематичному вивченні минулих подій, процесів та тенденцій з метою зрозуміння їх впливу на сучасні політичні реалії. Вивчення важливих історичних подій, таких як боротьба за незалежність, формування політичних інститутів, революційні зміни та їх вплив на політичну систему країни. За допомогою цього методу ми встановили історичні умови і обставин, що вплинули на формування політичних інститутів, культурних традицій Республіки Албанія та ідентичності її нації. Використання офіційних документів, архівних матеріалів, історичних свідчень та літературних джерел ми використали для відтворення політичних процесів, визначення основних факторів, що вплинули на політичну еволюцію в країні.

Ми використовували в роботі структурно-функціональний метод. Цей метод дозволяє аналізувати політичні явища та процеси через призму їх структурної

організації і функціонування. Основна ідея полягає в тому, щоб розглядати політичну систему як складну структуру, складену з підсистем (інституції, партії, громадські організації, збройні сили, ЗМК), які виконують певні функції для забезпечення стабільності та ефективності системи загалом. За допомогою цього методу ми дослідили структурні компоненти політичної системи Албанії, такі як установи влади, політичні партії, неурядові організації, мас-медіа. Це включає аналіз і вивчення взаємодії між різними структурними компонентами політичної системи та їх взаємовплив на функціонування системи в цілому. Ми з'ясували як вибори, виборчі кампанії в Албанії вплинули на політичну репрезентацію в парламенті, органах місцевого самоврядування різних рівнів, як соціальні, протестні рухи вплинули на політичні реформи. За допомогою цього методу ми дослідили як політична система Албанії адаптувалась до змін у соціальному, економічному та міжнародному середовищі, які зміни відбулися у роботі і функціях владних інституцій, як еволюціонували політичні партії країни.

В роботі використаний порівняльний метод, який є потужним аналітичним інструментом. Цей метод допоміг у вивченні кризових моментів і періодів змін у політичній системі Албанії. Цей метод дозволив зрозуміти, як Албанія долала наслідки політичних криз або революцій та як цей досвід може вплинути на її подальший розвиток. Порівняльний метод допоміг встановити взаємозв'язок історичних та політичних факторів у формуванні сучасної політичної системи, політичної еліти Республіки Албанія.

Метод узагальнення дозволяє систематизувати висновки на основі отриманих даних дослідження. Цей метод використали для формулювання теоретичних положень, які пояснюють або передбачають певні явища, закономірності або тенденції внутрішньополітичного розвитку Республіки Албанія. З допомогою цього методу узагальнено результати функціонування парламенту, уряду, судової системи та інших інститутів, узагальнено інформацію щодо переходу від авторитаризму до демократії, включаючи оцінку успіхів і невдач, а також узагальнено досвід управління політичними кризами.

Отже, використання сукупності різних методів дала можливість комплексно дослідити і проаналізувати передумови і чинники, проблеми та перспективи внутрішньополітичного розвитку Албанії.

РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДУМОВИ І ЧИННИКИ ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ РЕСПУБЛІКИ АЛБАНІЯ

2.1. Історичні та геополітичні чинники

Енвер Ходжа (16 жовтня 1908 р. – 11 квітня 1985 р.) – албанський комуністичний політик, який очолював Албанську державу з 1944 р. і до своєї смерті у 1985 р. До першого секретаріату Трудової партії Албанії він був головою Демократичного фронту Албанії та головнокомандувачем збройних сил Албанії (1944–1985 рр.). Він обіймав посаду прем'єр-міністра Албанії в 1944–1954 рр. і в різний час був міністром закордонних справ і оборони.

Комунисти закріпилися в політиці Албанії під час Другої світової війни, коли вони стали засновниками та керівниками Національно-визвольного руху (НВР), що виник під час італійської та німецької окупацій. Е.Ходжа, колишній шкільний учитель, у 1941 р. став першим секретарем Комуністичної партії Албанії (АКП), був авторитетним лідером опору під час війни і значною мірою відповідальний за успіх комуністів у досягненні позиції політичного домінування наприкінці війни. Як лідери Національно-визвольного руху албанські комунисти успішно і активно діяли в опозицію італійській армії, а після вересня 1943 р. – німецькій армії.

До кінця війни комунисти працювали над тим, щоб забезпечити політичну владу у звільненій Албанії. Комунисти намагалися узаконити своє правління шляхом проведення 2 грудня 1945 р. виборів до Установчих зборів. Контрольований комуністами Демократичний фронт Албанії, наступник Національно-визвольного фронту, здобув 93% голосів виборців. 11 січня 1946 р. Народні (Установчі) збори оголосили Албанію республікою, а 14 березня цього ж року ухвалили Конституцію Народної Республіки Албанія. Уряд країни очолив Е.Ходжа.

До кінця 1946 р. комунисти мали монополію на владу. Новий режим діяв швидко, щоб консолідувати свої позиції, зламавши владу середнього класу та інших опонентів. Комуністична партія судила перед спеціальними трибуналами тих, кого класифікували як «військових злочинців», що охоплювало всіх, хто не

симпатизував новому уряду. Представників земельної аристократії та племінних вождів заарештовували й відправляли до трудових таборів. Протягом перших двох тижнів при владі нового уряду було страчено понад 600 авторитетних лідерів. Прагнучи посилити контроль над економікою, уряд оприлюднив низку законів, які передбачали жорстке державне регулювання всіх промислових і торговельних підприємств, зовнішньої та внутрішньої торгівлі. Закони легалізували конфіскацію майна політичних опонентів у вигнанні та будь-кого, кого називали «ворогами народу», і стягували нищівний «податок на військовий прибуток» з економічно заможних членів Народних зборів [40].

Е.Ходжа був найвпливовішим лідером тодішньої Албанії, займав пости прем'єр-міністра, міністра оборони та головнокомандувача збройними силами, продовжував перебувати на посаді першого секретаря Комуністичної партії Албанії. Він був главою держави з 1944 до 1985 рр. Його головним суперником у початковий період його правління був міністр внутрішніх справ і голова таємної поліції К. Дзодзе. Наступною найвпливовішою політичною фігурою був М.Шеху, який став прем'єр-міністром, коли Е.Ходжа залишив цей пост у липні 1954 р. [34].

Зусилля Е.Ходжи нав'язати Албанії жорстку, репресивну політичну та урядову структуру не зустрічали майже активного опору, допоки зниження рівня життя країни та погані економічні показники не призвели до такого невдоволення, що хвилювання почали поширюватися в 1965–1966 рр. У відповідь уряд розпочав культурну та ідеологічну революцію в лютому 1966 р., яка була спробою відновити вплив комуністичної партії у всіх сферах життя суспільства та розпалити революційний запал. До 1973 р. вимоги послаблення партійного контролю та проведення внутрішніх реформ створювали значний тиск на Е. Ходжу. Тиск змусив його розпочати серію чисток вищих культурних, військових та економічних чиновників. У 1977 р., наприклад, було розкрито нібито «китайську змову», що призвело до звільнення та арешту кількох вищих військових чиновників.

Застосовуючи сталінську практику, уряд Албанії дотримувався суворой догматичної лінії у внутрішній політиці, запровадивши високоцентралізоване економічне планування та жорсткі обмеження на розвиток освіти та культури [33].

У 1976 р. була проголошена нова конституція країни, третя така конституція з часу приходу до влади комуністів. Конституція 1976 р., яка змінила офіційну назву країни на Народну Соціалістичну Республіку Албанія, мало чим відрізнялася від версії 1950 р. Вона на словах висловлювала незалежність таких інституцій, як Верховний суд і Народні збори, але підтверджувала головну роль комуністичної партії, відомої як Албанська партія праці (АПП).

Досягнення керівництва Е.Ходжі в соціально-економічному плані були зведені нанівець різкими репресіями в усіх сферах життя, а його рішення залишити Албанію ізольованою сповільнило технологічний розвиток країни до такої міри, що вона стала економічно нижче розвинутою за усіх своїх сусідів.

Початок 1980-х рр. ознаменувався подальшими чистками в уряді та партії в рамках підготовки до майбутньої спадкоємності Е.Ходжі, який був хворий. Хоча прем'єр-міністра Шеху вважали другим за впливом лідером, особливо тому, що він мав значну підтримку в поліції та військових, Е.Ходжа вирішив не називати його своїм наступником. Натомість він розпочав кампанію проти нього, кульмінацією якої стало ймовірне самогубство М.Шеху в грудні 1981 р. Потім Ходжа заарештував всю родину М.Шеху та прихильників. До того, як Ходжа помер у квітні 1985 р., після більш ніж сорока років як незмінний лідер, він призначив Р.Алію своїм наступником.

Отже, правління Е.Ходжи супроводжувалося політичними репресіями, порушеннями прав людини і економічною нестабільністю. Жорстока диктатура та культ особи Ходжи підірвали ідеали соціалізму, зробивши режим із крайньою централізацією влади та каталізатором корупції. Наслідки його правління стали причиною значного соціального і політичного розколу, який мав далекосяжні наслідки для розвитку країни. Режим Е.Ходжи ілюструє складність та протиріччя комуністичних ідеалів у практичному виконанні. Його історія попереджає про необхідність уважного аналізу та критичного мислення при будівництві та оцінці політичних систем, щоб уникнути подібних авторитарних режимів і забезпечити стабільність, свободу та справедливість для громадян.

2.2. Соціально-економічні фактори

Падіння комунізму в Албанії, остання подібна подія в Європі за межами СРС, почалося в грудні 1990 р. зі студентських демонстрацій у столиці Тирана, хоча протести почалися в січні того ж року в інших містах. У січні 1990 р. перші повстання почалися в Шкодрі, де кілька сотень людей хотіли знести пам'ятник Й.Сталіну, а звідти вони поширилися на кілька інших міст. Згодом існуючий режим запровадив певну лібералізацію, включаючи заходи 1990 р., що передбачили свободу виїзду за кордон. Були розпочаті спроби покращити зв'язки із зовнішнім світом.

4 грудня 1990 р. часті перебої з електроенергією та погані умови життя вивели на вулицю майже триста студентів, які проживали в кампусі Університету Тирана. Протест здивував захисників режиму, які звикли до урядових маршів і санкціонованих зібрань. 6 грудня студентські представники комуністичної молодіжної організації на інженерному факультеті розклеїли великий плакат із критикою «старої гвардії» Політбюро партії та умов життя в студентському кварталі. Вони вимагали аудієнції у прем'єр-міністра. 8 грудня, після незадовільної зустрічі з прем'єр-міністром А.Чарчані, студенти Вищого інституту мистецтв організували музичний захід на честь смерті Дж. Леннона. Під впливом двох популярних професорів, Р. Едді та К. Ардіана, зустріч перетворили у політичне зібрання. Опівночі 9 грудня, усвідомлюючи політичний характер своїх вимог, студенти розпочали демонстрацію. Керівний комітет і група представників були обрані для переговорів з урядом і вимагали аудієнції з президентом Р. Алією [12].

11 грудня відбулася ще одна зустріч з Р.Алією, на якій студенти були більш вимогливими, але все ще вагалися (наприклад, дискусія зупинилася на питанні про те, чи свобода об'єднань закріплена в конституції). Здавалося, що активісти не були готові очолити політичний рух. Того ж дня два професори університету С.Беріша та Г.Пашко приєдналися до їх руху. Саме вони вимоги сформували політичні вимоги, незважаючи на існування фракцій у русі. Протягом чотирьох днів студенти та викладачі допомогли підняти народне повстання, яке спочатку влада намагалася

придушити силою. Але до руху приєдналися нові студенти. 6000 студентів підписали петицію з вимогою політичного плюралізму та свободи асоціацій [30].

У підсумку, дві студентські асоціації виникли з руху і змагалися за лідерство. Нещодавно заснована Демократична партія Албанії на чолі з С.Берішою зуміла контролювати рух і представляла студентів і професорів вузів. Після перших демократичних виборів і через триваючі страйки університет був тимчасово закритий у березні 1991 р.

Центральний комітет Комуністичної партії праці Албанії дозволив політичний плюралізм 11 грудня, а наступного дня була заснована найбільша опозиційна – Демократична партія. Вибори в березні 1991 р. залишили Партію праці при владі, але загальний страйк і міська опозиція призвели до формування «уряду стабільності», до якого увійшли некомуністи. Колишні комуністи Албанії зазнали поразки на виборах у березні 1992 р. на тлі економічного колапсу і соціальних заворушень. Демократична партія отримала більшість місць, а голова її партії С.Беріша став президентом.

Е.Ходжа, який правив Соціалістичною Народною Республікою Албанія протягом чотирьох десятиліть, помер 11 квітня 1985 р. Р.Алія змінив Е.Ходжу на посаді першого секретаря Партії праці та поступово запровадив економічні реформи, відкрив дипломатичні відносини з країнами Західної Європи [28].

Під час революцій 1989 р. багато албанців не знали про події через контрольовану державою інформацію в ізольованій країні. Дехто з них не знали, що Берлінська стіна впала в листопаді 1989 р. [14].

Перехід від комунізму до демократії мав багато проблем. Демократичній партії довелося здійснити реформи, які вона обіцяла, але вони або були надто повільними, або не вирішували проблем нації, що призвело до того, що люди розчарувалися, коли їхні надії на швидке процвітання не виправдалися. Багато албанців були розчаровані зростанням авторитаризму С.Беріші, включаючи тиск на опозицію ЗМІ та громадянське суспільство [21]. На загальних виборах у червні 1996 р. Демократична партія намагалася отримати абсолютну більшість і маніпулювала результатами.

Громадянські заворушення в Албанії 1997 р. спричинили падіння уряду після краху низки великих «пірамід» та широко поширеної корупції в Албанії, що викликало безладдя та повстання по всій країні [47]. Уряд спробував придушити повстання силою, але спроба провалилася через низький моральний дух і корумпованість в армії. За допомогою міжнародного посередництва під керівництвом спеціального посланника ОБСЄ Ф.Враніцького правляча та опозиційна партії домовилися сформувати уряд примирення та провести нові вибори. Щоб забезпечити спокій і запобігти зовнішньому потоку біженців, дев'ять держав надали військові сили до міжнародних сил під назвою «Операція Альба».

Згідно з конституцією, схваленою на референдумі 22 листопада 1998 р., оприлюдненою 28 листопада 1998 р. та зміненою в січні 2007 р., Албанія має демократичну систему правління з розподілом влади та захистом основних прав людини [15].

Загалом акції протесту у 1990-их роках відіграли ключову роль у розбудові демократії, захисті прав людини та просунутої економіки в Албанії. Вони сприяли закладенню основ громадянського суспільства та відкриттю країни для нових можливостей, що відобразилося на соціальному та економічному розвитку країни у подальшому.

2.3. Зміни у політичній системі країни

Перший період формування політичних систем розпочався з формування держави та представницької системи, що охоплював 1920–1924 рр. Він розпочався зі створенням першого парламентського інституту в 1920 р. Початковий історичний етап політичних партій суттєво відрізнявся від сучасних партійних моделей. За словами А. Краснікі (2017 р.), політичні партії більше нагадували асоціації осіб, об'єднаних політичною точкою зору чи проєктом, а не установи зі стабільною організацією, виборні структури, регулярну партійну діяльність [27].

Другий період припав на 1925–1939 рр. і характерний існуванням уряду без політичних партій. За цей час Албанія перейшла від республіканського ладу до монархії. Політичні організації були заборонені законом, у виборах брали участь лише окремі особи. Цей підхід був спрямований на встановлення стабільності, а не на працюючу демократію.

Третій етап в історії політичних партій і партійної системи в Албанії відбувся у 1939–1944 рр. і включав існування військових партій. У цей період Албанія була окупована нацистсько-фашистськими військами, однак деякі політичні організації діяли. Політичні рухи в цей час породили кілька партій, у яких домінували військові організації та програми [27].

Четвертий етап є одним із найважливіших періодів у політичному житті Албанії. З 1944 по 1990 рік країна пережила однопартійний уряд, відомий як однопартійна система. Ця система переважала в усіх суспільних і державних організаціях з єдиною домінуючою партією.

П'ятий, і останній, етап охоплює встановлення та функціонування політичного плюралізму, починаючи з 1990 р. до нині. Із запровадженням політичного плюралізму були закладені основи демократії. Цей період характеризується демократичною багатопартійною системою, у якій було сформовано 126 політичних партій, яким дозволено брати участь у політичній діяльності.

Політична система Албанії включає різні політичні партії, які відображають різні ідеології та інтереси. Найбільшими і найчисельнішими є Соціалістична партія, Соціалістичний рух за інтеграцію та Демократична партія Албанії.

Соціалістична партія Албанії нині є правлячою партією в країні. Вона виникла у 1991 р. після злиття Партії праці Албанії. Лідером цієї політичної сили є Е.Рама. Ця партія спочатку була заснована в 1941 р. як Комуністична партія Албанії, а в 1948 р. змінила назву на Трудову партію Албанії. На з'їзді Трудової партії Албанії в 1991 р. було прийнято рішення про зміну назви партії на Соціалістичну партію Албанії. Соціалістична партія була в опозиції з 1992 по 1997 рік. Соціалістична партія залишається найбільшою партією в країні. Ця партія

керувала країною протягом 1991 р., 1997–2005 рр. і з 2013 р. до нині. Соціалістична партія є партією з широкою соціальною базою, з ліберальним ставленням до комуністичного минулого, з підтримкою старших вікових груп і нового покоління. Домінуючими фігурами є колишній президент Ф.Нано (1991–2005 рр.) і чинний прем'єр-міністр Албанії Е.Рама і з 2005 р. Соціалістична партія Албанії налічує близько 100 000 активних членів. Ця цифра постійно змінюється, адже партія веде активну діяльність, залучаючи нових прихильників. На парламентських виборах 2021 року партія отримала значну підтримку, здобувши 48,7% голосів виборців. Цей результат дав партії 74 місця з 140 у парламенті, що забезпечило їй абсолютну більшість. На місцевих виборах 2019 року Соціалістична партія Албанії здобула приблизно 61% голосів, що дало їй можливість контролювати більшість муніципалітетів країни. Це було значним досягненням для партії, що закріпило її позиції на місцевому рівні [9].

Соціалістична партія активно працювала над посиленням заходів боротьби з корупцією. З метою стримування корупційних проявів було запроваджено жорсткіші покарання для корумпованих чиновників. Державні закупівлі та послуги стали прозорішими завдяки впровадженню електронних систем. Соціалістична партія, прагнучи покращити життя людей, запровадила ряд нових соціальних програм, спрямованих на допомогу найбільш незахищеним верствам населення. Розмір соціальних виплат було переглянуто та збільшено, щоб забезпечити гідний рівень життя для людей з низьким доходом, пенсіонерів та інвалідів. Розвиток економіки та створення нових робочих місць є ключовими аспектами соціальної підтримки. Соціалістична партія стимулює створення нових робочих місць, що дозволяє людям знайти роботу, стати фінансово незалежними та покращити свій добробут. Соціалістична партія ініціювала значні зміни в системі освіти, включаючи модернізацію навчальних програм, підвищення зарплат вчителям та інвестиції в інфраструктуру освітніх закладів. Також були запуснені програми підтримки молоді, такі як стипендії та стажування.

Соціалістична партія Албанії здобула значну підтримку за свої антикорупційні заходи, реформи в судовій системі та економічні ініціативи. Їхні

зусилля щодо стимулювання малого бізнесу та залучення іноземних інвестицій отримали схвалення з боку підприємців та економістів. Однак, деякі реформи не виправдали очікувань або зіткнулися з труднощами під час впровадження. Реформи в галузі освіти та охорони здоров'я, зокрема, зазнали критики через недостатнє фінансування та проблеми з реалізацією. Крім того, деякі громадяни висловили розчарування темпами боротьби з корупцією.

Демократична партія Албанії – правоцентристська політична партія Албанії. Була провідною партією в правлячій коаліції після виборів 28 червня 2009 р. Однак після поразки на виборах 2013 р. перейшла в опозицію. Демократична партія є другою за величиною партією країни. Ця партія керувала країною з 1992–1997 і 2005–2013 рр. [48]. Демократична партія Албанії налічує близько 80 тисяч членів. Ця кількість постійно змінюється залежно від рівня політичної активності та успішності партії у залученні нових членів. На Парламентських виборах Демократична партія отримала 39,4% голосів виборців, що принесло їй 59 місць із 140 у парламенті. Цей результат зробив партію головною опозиційною силою в країні. На місцевих виборах 2019 року Демократична партія Албанії показала слабкі результати через бойкот, оголошений партією. Таким чином, вона не змогла отримати значну кількість місцевих муніципалітетів. Демократична партія була першою демократичною опозицією в Албанії, це була перша громадянська партія, яка критикувала комуністичне минуле. Партія підтримує середню вікову групу і є правоцентристською партією. Це відображає консервативну ідеологію цієї партії в перші роки її існування в партійній системі країни. Демократична партія є найважливішою правою партією та єдиною конкурентоспроможною Соціалістичній партії. Ця партія була першою партією з функціональною демократією (поч. 1990 рр.), яка уповільнилась в наступні роки, а пік конфліктів досяг у ній в 2019–2021–2022 рр. [27].

Демократична партія втілила в життя масштабну програму приватизації, яка включала продаж державних підприємств. Це рішення стимулювало розвиток приватного сектору та заклало основи для ринкової економіки. Одночасно було запроваджено зниження податків, а також спрощено податкову систему. Ці кроки

сприяли залученню інвестицій та бурхливому розвитку малого та середнього бізнесу. Партія засновувала спеціальні органи для боротьби з корупцією, такі як Вищий державний контроль та Агентство з запобігання корупції. Інвестувала у модернізацію освітніх установ, впровадження нових навчальних програм, покращення умов для навчання. Поліпшила якість медичних послуг, модернізацію лікарень та впровадження обов'язкового медичного страхування.

Реакція на дії Демократичної партії неоднозначна. Її ініціативи мають як позитивну, так і негативну оцінку. Багато албанців схвалюють зусилля Демократичної партії щодо боротьби з корупцією та реформування судової системи. Їхні дії сприймаються як крок до більш справедливого та прозорого суспільства. Економічні реформи, особливо ті, що спрямовані на підтримку малого та середнього бізнесу, здобули підтримку з боку підприємців та інвесторів. Незважаючи на позитивні ініціативи, деякі реформи не виправдали очікувань. Економічні реформи, наприклад, іноді критикували за повільне впровадження або за те, що вони не призвели до суттєвого зростання економіки. Деякі громадяни висловлюють незадоволення темпами та ефективністю реформ у сфері охорони здоров'я та освіти. Їм хотілося б бачити більш швидкі та відчутні зміни.

Третьою основною політичною партією Албанії є Соціалістичний рух за інтеграцію. Повна назва партії – «Levizja Socialiste per Integrim», скорочення LSI використовують в символіці, прапорі, печатці та всіх офіційних документах цієї партії. Вона була створена в 2004 р. Ілір Мета був головою партії з моменту її заснування, але після обрання президентом Албанії П.Василі був обраний головою партії в квітні 2017 р. Після результатів виборів 25 червня 2017 р. П. Василі пішов у відставку і запропонував змінити керівництво партії, запропонувавши головою М.Кримаді. Партія налічує приблизно 30 000 членів. Ця партія була створена як фракція Соціалістичної партії Албанії в 2004 р. Це партія лівого спектру, з міцною організацією, особливо в деяких округах. Ніякої різниці в її програмі з Соціалістичною партією немає. Її успіх полягає в обумовленні більшості та вході до уряду з двома основними партіями. На парламентських виборах 2021 року Соціалістичний рух за інтеграцію здобув приблизно 6,8% голосів виборців. Це

дозволило партії отримати 4 місця в парламенті з 140. На місцевих виборах 2019 року ця партія показала помірні результати, здобувши представництво у кількох муніципалітетах, але не ставши домінуючою силою на місцевому рівні.

Соціалістичний рух за інтеграцію зробила значний внесок у створення сприятливого середовища для розвитку малого та середнього підприємництва, що призвело до зростання економічного потенціалу країни. Також Партія активно виступала за реформу судової системи, що мало на меті: очищення судів від корумпованих суддів; посилення незалежності судової гілки влади; забезпечення прозорості судових процесів. Партія активно підтримує боротьбу з корупцією та виступає за створення незалежних антикорупційних органів та впровадження механізмів прозорості в уряді. Ці заходи включали закони щодо декларування доходів державних службовців і посилення контролю за витратами державних коштів. Завдяки діям партії система охорони здоров'я зазнала значних покращень, адже вона збільшила фінансування лікарень та розширила доступ до якісних медичних послуг. Вона не лише ініціювала модернізацію лікарень, а й подбала про те, щоб медичний персонал отримував гідну заробітну плату.

Громадськість неоднозначно оцінила дії Соціалістичного руху за інтеграцію. З одного боку, багато людей схвально відгукнулися про антикорупційні заходи та реформи судової системи. Їх вважають важливими кроками на шляху до прозорості та справедливості. Також підприємці та інвестори позитивно оцінили економічні ініціативи, спрямовані на підтримку малого бізнесу. З іншого боку, деякі реформи не виправдали очікування або ж зустріли жорсткий опір. Наприклад, реформи в охороні здоров'я не завжди виявлялися ефективними через брак коштів або проблеми з впровадженням. Також боротьба з корупцією не завжди була дієвою, а корупційні схеми продовжують існувати.

Таким чином, політична система Албанії, зокрема, партійна і виборча системи, як її складові, пройшли значні зміни протягом останніх років, переходячи від тоталітарного режиму до парламентської демократії. Ці зміни були спрямовані на покращення стандартів життя громадян та забезпечення стабільності у країні.

РОЗДІЛ 3. Внутрішньополітичний розвиток Албанії на початку XXI ст.

3.1. Особливості виборів президента країни

Президент Республіки Албанія є главою держави і представляє єдність народу. Президентом може бути обраний лише громадянин Албанії за походженням, який прожив в Албанії не менше 10 років і досяг 40 років.

Президенти Албанії з моменту відновлення незалежності країни у 1991 р.

1) Раміз Алія був президентом Албанії у період у 1982 р. і перебував на посту до 1992 р. Він представляв Партію праці Албанії (ППА), яка була єдиною законною політичною партією в країні під час його правління. ППА була комуністичною партією, що сповідувала ідеологією марксизму-ленінізму [37].

Під час правління Р.Алії вибори в Албанії не були демократичними у західному демократичному розумінні цього слова. Партія праці Албанії, як єдина політична сила, практично не мала конкуренції. Виборчі програми більше фокусувалися на підтримці соціалістичної економіки, зміцненні соціалістичної моралі та продовженні політики самодостатності, що була визначена попереднім лідером Албанії Е.Ходжею.

Р.Алія розпочав поступову лібералізацію політичної системи під тиском внутрішніх і міжнародних обставин. У 1990 р. він дозволив утворення політичних партій, що було завершенням однопартійної системи. За час його терміну були проведені перші багатопартійні вибори у 1991 р., які призвели до перемоги Партії праці, але вже з серйозною конкуренцією з боку опозиційних сил. Р.Алія ініціював перші кроки до економічних реформ, спрямованих на поступове відкриття албанської економіки. Це включало деякі заходи з децентралізації управління та підвищення ролі ринкових механізмів. Сприяв залученню іноземних інвестицій та технологій для модернізації албанської промисловості.

За час його правління відбулася зміна відносин з релігійними громадами. У 1990 р. Р.Алія дозволив знову відкривати церкви та мечеті, які були закриті під час атеїстичної кампанії Е.Ходжі. Пожвавилась підтримка освіти та культури в нових умовах переходу від ізоляції до більш відкритого суспільства.

2) Салі Рам Беріша – політичний діяч, президент Албанії у 1992–1997 рр., прем'єр-міністр країни з 2005 р. по 2013 р. Лідер опозиції та голова Демократичної партії Албанії з 22 травня 2022 р. [10]. Перед цим очолював Демократичну партію у 1991–1992 рр. та 1997–2013 рр.

В період свого президентства розпочав процес приватизації державних підприємств, зменшив регулювання та відкрив економіку для іноземних інвестицій. С.Беріша запровадив низку антикорупційних заходів, включаючи створення нових інституцій для боротьби з корупцією, а також законодавчих змін для посилення відповідальності державних службовців.

3) Реджеп Кемаль Мейдані став третім президентом Албанії, обраним на вільних багатопартійних виборах у 1991 р. [35]. Його політична кар'єра почалася в 1990-х рр. – він був головою Центральної виборчої комісії на перших багатопартійних виборах у 1991 р. та членом Президентської ради (1991 р.). У 1992–1996 рр. він був головою ради директорів Албанського центру прав людини (1994–1996 рр.) і одним із керівників громадянського суспільства. У 1996 р. він приєднався до Соціалістичної партії Албанії і був обраний генеральним секретарем. Обіймав цю посаду в 1996–1997 рр.

4) Альфред Спіро Мойсю – президент Албанії з 24 липня 2002 р. до 24 липня 2007 р. Альфред Спіро Мойсю не представляв жодну партію як президент. Він був незалежним компромісним кандидатом, підтриманим Соціалістичною і Демократичною партіями, що зробило його здатним об'єднати різні політичні сили країни.

А.Мойсю працював на забезпечення політичної стабільності та зниження напруженості між основними політичними партіями. Як колишній військовий, він активно підтримував модернізацію та реформування збройних сил відповідно до стандартів НАТО. Підтримував євроінтеграційний курс Албанії, сприяючи реформам, необхідним для наближення країни до вступу до ЄС.

Нині А. Мойсю продовжує активно займатись громадською діяльністю, входить до складу Європейської ради з толерантності та взаємоповаги, що

займається проблемами міжетнічних та міжрелігійних відносин на європейському континенті.

5) Бамір Топі був президентом Албанії у 2007–2012 рр. Він був активним членом Демократичної партії Албанії, однієї з головних політичних сил у країні. Виступав за незалежність судової влади та боротьбу з корупцією. Його адміністрація сприяла впровадженню заходів, спрямованих на зміцнення правової системи та покращення прозорості судових процесів. Хоча економічна політика більше залежала від уряду, президент Б.Топі підтримував ініціативи щодо розвитку економіки, залучення інвестицій та створення робочих місць. Б.Топі робив акцент на зміцненні дипломатичних та економічних відносин з сусідніми країнами Балканського регіону [13].

6) Буяр Фаїк Нішани був президентом Албанії з 24 липня 2012 р. до 24 липня 2017 р., член Демократичної партії Албанії [1]. Під його керівництвом Албанія продовжила свій курс на євроінтеграцію, у 2014 р. отримала статус кандидата на вступ до ЄС, що стало важливим кроком на шляху до членства. Він сприяв покращенню умов для людей з обмеженими можливостями та збільшенню соціальної допомоги для малозабезпечених верств населення. Б.Нішани підтримував розвиток культури та освіти, сприяючи різним культурним проектам та ініціативам.

7) Ілір Мета обіймав посаду Президента Албанії з 24 липня 2017 р. до 24 липня 2022 р. Протягом своєї політичної кар'єри представляв Соціалістичну партію Албанії та Соціалістичний рух за інтеграцію. І.Мета часто виступав за захист Конституції та законності, особливо в контексті політичних криз. Хоча судова реформа була започаткована до його президентства, він підтримував зусилля щодо її реалізації з метою підвищення незалежності та ефективності судової системи. Продовжував підтримувати політику європейської інтеграції, сприяючи виконанню вимог ЄС для початку переговорів про вступ.

8) Байрам Бегай – президентом Албанії, обраний у 2022 р. Його політична кар'єра не пов'язана з певною політичною партією, оскільки він був головнокомандувачем Збройних сил Албанії. Його висунення на посаду президента

підтримувала правляча Соціалістична партія. Б. Бегай підтримував реформи у збройних силах для забезпечення їх сучасності та готовності до викликів, розширення дипломатичних зв'язків і поглиблення співпраці з міжнародними партнерами, включаючи НАТО та ЄС. Також активно підтримував антикорупційні заходи та сприяв прозорості в державному секторі.

Отже, вибори Президента Албанії відображають особливості політичного та соціально-економічного розвитку цієї країни. Зокрема, система виборів та політична культура Албанії відмінні від багатьох інших країн, що відображається в їхній історії та соціальних умовах, підсумках президентських виборчих кампаній.

3.2. Результати парламентських виборів та ефективність роботи парламенту

31 березня 1991 р. в країні відбулися перші плюралістичні вибори [6]. Вибори проводилися за мажоритарною системою в 250 виборчих округах [42]. У голосуванні взяли участь 98,2% виборців. Загалом партії-учасниці зареєстрували 1074 кандидати, 17 із них були незалежними. Остаточні результати виборів оголосили Лейбористську партію переможцем у 56,17% голосів. Демократична партія набрала 38,71% голосів, Республіканська партія – 1,77%, організація «Омонія» – 0,73%, Аграрна партія – 0,07%, Комітет ветеранів – 0,28%. З 250-місцевим парламентом результати були переведені на 169 депутатів від Лейбористської партії, Демократичної партії – 75 депутатів, «Омонії» – 5 депутатів і Комітету ветеранів – 1 депутата. Демократична партія досягла високих результатів і отримала більшу кількість депутатів порівняно з Лейбористською партією у таких головних містах як: Дуррес (13 депутатів із 19 загалом), Шкодер (16 із 19), Тирана (19 із 29). Тоді як у Круї та Вльоре кількість депутатів від двох основних партій була рівною [42]. Це вважали великою перемогою Демократичної партії з огляду на те, що комуністична партія, яка правила країною майже 50 років,

все ще продовжувала мати сильний контроль над населенням, особливо над тими, хто живе в сільській місцевості і все ще сумнівається, що диктатура зможе впаде.

8 травня 2000 р. парламент Албанії схвалив Виборчий кодекс лише голосами соціалістів, які мали переважну більшість у парламенті, який виник після виборів 1997 р. [7]. Демократична партія відхилила Виборчий кодекс у повному обсязі через склад Центральної виборчої комісії із 6 членів. Партія бойкотувала його затвердження в парламенті, хоча вони були присутні на більшості круглих столів, організованих для обговорення Виборчого кодексу. Згідно з новим Виборчим кодексом, голосування в Албанії відбуватиметься за змішаною мажоритарно-пропорційною виборчою системою. 100 депутатів у 140-місцевому парламенті обиратимуть більшістю голосів від одномандатних округів, 40 місць заповнюватимуть національні багатомандатні списки політичних партій, щоб досягти пропорційного підходу між загальнонаціональними голосами та депутати, які представляли політичну партію в зборах. Щоб отримати пропорційний мандат, політичні партії повинні були подолати виборчий бар'єр у 2,5%, а коаліції – 4%.

Парламент Албанії – однопалатний представницький орган громадян Республіки Албанія; це законодавчий орган. Парламент складається з не менше ніж 140 депутатів, які обирають на чотирирічний термін на основі прямого, загального, періодичного та рівного виборчого права шляхом таємного голосування [16]. Парламент очолює Голова, якому допомагає щонайменше один заступник. Виборча система заснована на пропорційному представництві за партійними списками. Існує 12 багатомандатних виборчих округів, що відповідають округам країни.

Виборча система Албанії – пропорційна система відкритих списків. Існує 12 багатомандатних виборчих округів, які відповідають 12 адміністративним регіонам країни. У виборчому окрузі партії мають подолати бар'єр у 3% голосів, а передвиборчі коаліції – у 5% голосів.

Ця виборча система замінила змішану систему в листопаді 2008 р. За старою системою 100 депутатів обирали безпосередньо в одномандатних округах із приблизно однаковою кількістю виборців. 40 були обрані з багатоіменних списків

партій чи партійних коаліцій відповідно до їхнього рейтингу. Загальна кількість депутатів партії чи партійної коаліції мала бути максимально пропорційною дійсним голосам, отриманим цією партією чи коаліцією в національному масштабі в першому турі виборів. Партії, що отримали менше 2,5% та коаліції, які отримали менше 4% дійсних голосів у загальнонаціональному масштабі в першому турі виборів, не потрапили до відповідного багатоіменного списку.

Зміну розкритикували менші партії, але підтримали дві основні партії. Це було визнано важливим кроком до європейської інтеграції Албанії. Серед інших змін – обмеження терміну повноважень генерального прокурора п'ятьма роками, проведення дострокових виборів у випадку вотуму недовіри та зменшення більшості, необхідної для обрання президента, з трьох п'ятих до половини депутатів парламенту [19].

Повноваження парламенту визначені Конституцією. Серед його обов'язків він має повноваження змінювати кордони Албанії чи Конституцію, ухвалювати всі закони, затверджувати і контролювати роботу уряду, оголошувати війну, ухвалювати рішення про припинення військових дій, ухвалювати і затверджувати державний бюджет. Інші обов'язки включають призначення референдумів, проведення виборів і призначень відповідно до Конституції та чинного законодавства, нагляд за діяльністю уряду та інших державних служб, що відповідають вимогам парламенту, амністію за кримінальні злочини та виконання інших обов'язків, визначених Конституцією. Парламент також обирає Президента Республіки. Після обрання парламенту перша сесія має бути проведена не пізніше ніж через 20 днів після завершення виборів під головуванням президента. Всі закони, прийняті парламентом, публікують у «Fletorja Zyrtare», який є офіційним журналом уряду Албанії [18].

Повноваження парламенту визначені Конституцією Албанії. Парламент представляє громадян Республіки Албанія. Він збирається регулярно на дві сесії щороку, перша сесія – у третій понеділок січня, а друга – у перший понеділок вересня. Проте позачергові сесії можуть бути скликані Президентом Албанії, прем'єр-міністром Албанії або однією п'ятою від складу парламенту. Крім того,

сесії відкриті для громадськості. Парламент приймає рішення більшістю голосів у присутності більше половини його членів, за винятком випадків, коли конституція передбачає кваліфіковану більшість. Однак деякі рішення приймаються більшістю в три п'ятих голосів [16].

Загальною тенденцією в ефективності роботи парламенту Албанії є поступове покращення у вирішенні ключових завдань, пов'язаних з законотворчим процесом, представницькою функцією та наглядом за виконавчою владою.

Отже, результати парламентських виборів в Албанії відображають значний політичний прогрес країни та підтверджують важливість демократичних процесів у формуванні уряду. Парламентські вибори в Албанії відбувалися 11 разів з моменту впровадження багатопартійної системи у 1991 році. Ці вибори продемонстрували стабільність політичної системи країни та наявність конкуренції між основними політичними силами.

3.3. Показники економічного розвитку Албанії

Албанія знаходиться в регіоні Західних Балкан, в регіоні з різними етнічними групами. У цьому регіоні Албанія має найнижчу етнічну диверсифікацію, приблизно 98% населення є албанцями [22]. Протягом останніх десятиліть Албанія пережила значні економічні зміни. Вона вийшла з ізольованої форми екстремального комунізму в 1990 р. та увійшла до нової форми демократичного правління, намагаючись скорегувати свою позицію на світовому ринку. Перехід був драматичним, оскільки незабаром після цього економіка вступила в три перехідні періоди. Перша – це криза 1990–1997 рр., яка стала основною перешкодою для зростання, оскільки пірамідні схеми та конфлікти спричинили хаос у країні [26]. Після 2000 р. ВВП на душу населення становив ще меншу частку ВВП порівняно з розвиненими країнами. Після 2000 р. ВВП країни почав подвоюватися. Друга криза полягає в нестабільності економічного зростання, оскільки воно виросло через грошові перекази, прямі іноземні інвестиції та в основному завдяки будівництву [32]. Це стрімке, але нестійке зростання тривало

аж до світової фінансової кризи. Третя криза трапилася у 2008–2013 рр., коли Албанія не змогла визначити стратегії запобігання економічному краху [41].

Економіка Албанії пройшла процес переходу від централізованої економіки до ринкової економіки на принципах вільного ринку. Після падіння комуністичного режиму в 1990 р. Албанія пережила масовий відтік біженців до Італії та Греції. У країні була зроблена спроба переходу до автаркії, яка зрештою вдалася. Серйозні спроби реформ розпочалися на початку 1993 р. після того, як реальний ВВП впав більш ніж на 50% від свого піку в 1989 р. Зараз країна страждає від високого рівня організованої злочинності та високого рівня корупції.

У 1995 р. уряд розпочав приватизацію великих державних підприємств. Після досягнення найнижчої точки на початку 1990-х рр. економіка знову повільно розвивалася, досягнувши рівня 1989 р. наприкінці десятиліття.

Албанія є країною з низьким рівнем доходу за західноєвропейськими стандартами, з ВВП на душу населення нижчим, ніж у всіх країнах ЄС. За даними Євростату, у 2008 р. ВВП на душу населення Албанії становив 35% середнього показника в ЄС. Рівень безробіття у 2018 р. становив 12,4% [36].

Із 2010 по 2020 рік мінімальна заробітна плата зросла з 1860 євро до 2500 євро на рік (від 155 до 210 євро на місяць). Із 2010 р. рівень інфляції стабільно становить майже 2% [11].

Зараз Албанія переживає режим інтенсивної макроекономічної реструктуризації за участю МВФ та Світового банку. Макроекономічне зростання становило в середньому 59% за останні п'ять років, а інфляція низька та стабільна. Уряд вжив заходів для боротьби з злочинністю і прийняв пакет бюджетних реформ, спрямованих на скорочення масштабів тіньової економіки та залучення іноземних інвестицій.

Економіку підтримують щорічні грошові перекази з-за кордону, що становлять 15% ВВП, переважно від албанців, які сезонно або постійно працюють у Греції та Італії; це допомагає компенсувати величезний торговий дефіцит. Сільськогосподарський сектор, на який припадає більше половини зайнятості, але лише однієї п'ятої ВВП, обмежений переважно невеликими сімейними

підприємствами та натуральним господарством через брак сучасного обладнання, нечіткі права власності та переважання малих, неефективних ділянок землі. Дефіцит енергії через залежність від гідроенергії, а також застаріла та неадекватна інфраструктура сприяють поганому діловому середовищу Албанії та відсутності успіху в залученні нових іноземних інвестицій. Завершення будівництва нової теплоелектростанції поблизу Влери допомогло диверсифікувати генеруючі потужності, а плани покращити лінії електропередачі між Албанією, Чорногорією та Косово допоможуть зменшити дефіцит енергії. Крім того, за допомогою фондів ЄС уряд вживає заходів для покращення якості національної мережі доріг і залізниць, що є давньою перешкодою для сталого економічного зростання [8].

Тіньова економіка є серйозною проблемою в Албанії, будучи одним із серйозних факторів, які можуть вплинути на економічне зростання та політичний розвиток. Рівень тіньової економіки у відсотках від ВВП все ще залишається високим в Албанії. Згідно з дослідженням Шнайдера та Медіни (2017), у 2015 році цей показник становив 26,21% ВВП [29]. Фактори, які можуть вплинути на тіньову економіку, пов'язані з нестабільністю політики, злочинністю та корупцією, верховенством права, ефективністю уряду та податковим тягарем. Водночас, за інформацією банку «Santander», прямі іноземні інвестиції в Албанію становлять 50% її ВВП [25].

Під час комуністичного режиму сільське господарство Албанії було дуже централізованим, інтегрованим із галузями, пов'язаними з сільським господарством, і державним управлінням. Сьогодні в сільському господарстві Албанії зайнято 47,8% населення, а 24,31% землі використовують для сільськогосподарських потреб. Сільське господарство створює 18,9% ВВП країни. Основними с/г продуктами в Албанії є: тютюн, фрукти – апельсини, лимони, інжир, виноград, овочі – оливки, пшениця, кукурудза, картопля, а також цукрові буряки, м'ясо, мед, молочні продукти, традиційна медицина та ароматичні рослини.

Туризм в Албанії є ключовим елементом економічної діяльності країни і постійно розвивається. Албанія характеризується своєю багатою археологічною та культурною спадщиною. У 2014 р. на його частку припадало 6% ВВП, хоча

врахування непрямих внесків збільшує цю частку до понад 20% [44]. У 2017 р. Албанію відвідало 5,1 млн туристів [9], переважно з сусідніх країн і ЄС.

Північний регіон країни особливо відомий своєю природною та культурною спадщиною, мальовничими альпійськими гірськими ландшафтами, мальовничими високогір'ями, льодовиковими озерами, багатою флорою та фауною, цілющими піщаними пляжами та історичними регіонами з давніми традиціями та смачною кухнею. Албанські Альпи є одними з найбільш цінних і унікальних об'єктів північного регіону Албанії. Річка Гаши та Райце є об'єктом Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та природним заповідником [45]. Національний парк Valbonë Valley , і Національний парк Тет простягаються в Албанських Альпах і пропонують різноманітні можливості для туризму, риболовлі, альпінізму та трекінгу. Перевал Вальбона , площею 1795 га (17,95 км²), розділяє національні парки. Албанські традиції, гостинність, культура та кулінарні цінності цього регіону є сильними елементами, які ці парки пропонують туристам. Озеро Коман в Албанських Альпах, унікальна подорож серед захоплюючих гірських краєвидів, вважається однією з найпопулярніших поїздок на поромі в Південній Європі . Шкодерське озеро , найбільше озеро Південної Європи, є популярним напрямком завдяки своєму природному багатству та легкому доступу як з суші, так і з моря. До головних приморських міст Північної Албанії належать Шенджин і Веліпоя , перше з яких є великим портовим містом, а друге відоме своїм цілющим пляжним піском.

Центральний регіон Албанії чергується між місцями археологічних розкопок, замками, печерами, довгими ділянками лікувальних піщаних пляжів і лагун. Тирана , столиця країни, яка відома своєю культурною спадщиною, релігійним розмаїттям, барвистими будівлями, італійською та соціалістичною архітектурою та природними пам'ятками, такими як гора Дайті та парками. Дуррес є одним із найстаріших міст у світі та домом для Дурреського амфітеатру , який є одним із найбільших на Балканському півострові . По всьому місту представлені численні елементи різних архітектурних стилів від античності до наших днів. Національний парк Дів'яка-Караваста включає лагуну Караваста , найбільшу лагуну в країні та одну з найбільших в Адріатичному морі . Аполлонія є одним із найпопулярніших

археологічних пам'яток у країні, де в давнину мешкали тавлантийці та коринфяни . Це одна з найповніших архітектурних і культурних пам'яток албанського узбережжя Адріатичного моря .

Південний регіон країни переважно гористий і став відомим своєю середземноморською атмосферою. Албанська Рив'єра, що простягається на південному заході, добре відома своїми чисто-блакитними та бірюзовими пляжами та є улюбленим місцем для місцевих та іноземних відвідувачів [43]. Бутрінт є одночасно об'єктом Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та національним парком [46]. Поєднання історії, культури та навколишнього середовища робить Бутрінт унікальним місцем, краєвид з пам'ятниками улюблений туристами. Національний парк Ллогара добре відомий своїм різноманітним біорізноманіттям і природним середовищем, на яке відносно не впливає розвиток людини. Поєднання освіжаючого гірського повітря на високих висотах у Кераунських горах і близькість до Албанської Рив'єри робить його дуже привабливим місцем для туристів. Регіон також важливий для розвитку екотуризму , походів і парашанеризму .

Туризм стає все більш важливим рушієм економічного зростання та створення робочих місць у багатьох країнах світу, включаючи Албанію. За останні кілька десятиліть Албанія стала популярним напрямком для міжнародних туристів, які шукають поєднання сонця, моря та культурних пам'яток. Згідно з даними Всесвітньої ради подорожей і туризму, прямий внесок подорожей і туризму у ВВП Албанії становив 6,7% у 2019 році, і, за прогнозами, до 2029 року цей показник зросте до 7,5% . У 2019 році галузь також створила 197 000 робочих місць, що становить 12,8% від загальної зайнятості в країні. Проте стрімке зростання туризму в Албанії також створює проблеми, включаючи необхідність сталого управління туризмом, щоб уникнути негативного впливу на навколишнє середовище, місцеві громади та культурну спадщину.

Таким чином, Албанія продемонструвала здобутки у сфері економічного розвитку, проте для досягнення сталого зростання і підвищення якості життя для своїх громадян вона повинна продовжувати свою політику реформ та розвитку.

РОЗДІЛ 4. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ РЕСПУБЛІКИ АЛБАНІЯ

4.1. Проблеми внутрішньополітичного розвитку

Проблеми внутрішньополітичного розвитку Албанії становлять складне поєднання соціальних, економічних, інституціональних та політичних викликів, які виникають внаслідок історичних, культурних та політичних факторів. Незважаючи на певний прогрес у демократизації та економічному розвитку в останні роки, країна стикається з численними проблемами, які гальмують її розвиток та негативно впливають на життя громадян.

Протягом останніх трьох десятиліть у політичному житті Албанії домінували дві основні партії: Соціалістична і Демократична партії. Після падіння комунізму ці партії змінювали одна одну біля керма влади, їхнє суперництво призвело до поляризованого політичного середовища, яке перешкоджало інституційним реформам і демократичній консолідації. Розподіл повноважень в Албанії також є проблематичним, оскільки виконавча влада має значний вплив на судову та інші незалежні установи. Відсутність реального поділу влади підриває верховенство права та ускладнює притягнення до відповідальності посадових осіб [5].

Після виборів в Албанії політичні партії обмінювалися звинуваченнями в порушеннях і звинуваченнями в підкупі голосів і виборчих маніпуляціях. Із 2013 р. Соціалістична партія є правлячою більшістю, а її лідер Е.Рама обіймає посаду прем'єр-міністра. Е. Рама зміцнив свою владу в країні, зберігши свою посаду на третій термін після загальних виборів у квітні 2021 р. Протягом його тривалого періоду перебування при владі відбулось кілька розслідувань, були опубліковані звіти ЗМІ та міжнародних організацій, у яких висвітлювали випадки корупції на високому рівні в Албанії. Це призвело до стрімкого зростання еміграції, коли тисячі албанців, багато з яких фахівці, залишають країну, прямуючи переважно до країн-членів ЄС та Великої Британії.

З іншого боку політичного поля Демократична партія представляє слабку опозицію. Останніми роками у партії існує кілька внутрішніх конфліктів,

кульмінацією яких у 2021 р. стало визнання колишнього прем'єр-міністра, колишнього президента та колишнього голови Демократичної партії С. Беріші та його сім'ї «персонами нон грата» Державним департаментом США та Великобританія. Л. Баша, тодішній лідер партії, згодом виключив С.Берішу з парламентської групи партії. Але після того, як Л.Баша пішов у відставку, С.Беріша починає рух за відродження Демократичної партії та намагається втретє стати беззаперечним лідером партії [5].

У результаті партія розділилася на дві фракції: групу «про Берішу», яку підтримує більшість демократів, і групу «анти Беріші», меншу чисельність, але визнану судами офіційною Демократичною партією. Обидві фракції балотувалися на муніципальних виборах, які відбулися 14 травня 2023 р. Розкол Демократичної партії дозволив Соціалістичній партії перемогти у 53 із 61 муніципалітету не лише в ключових містах, але й у традиційних оплотах демократів. Соціалістам також вдалося отримати більшість у міських радах по всій країні. Проте офіційна явка склала 38%, що є одним із найнижчих показників за всю історію країни [5].

За словами політичного аналітика та експерта з албанських виборчих процесів Р.Кафоку, Соціалістична партія впевнена в тому, що отримає свій четвертий мандат поспіль на загальних виборах 2025 р. У той час як успіх на місцевих виборах є «безпрецедентним досягненням» для партії, яка перебуває при владі десятий рік, Е. Рама і СП «отримують велику перевагу від Демократичної партії в абсурдній, розділеній і фрагментованій ситуації».

Для подолання політичної нестабільності в Албанії необхідно провести реформи, спрямовані на зміцнення демократичних інститутів, забезпечення прозорості та відкритості в управлінні, боротьбу з корупцією та забезпечення діалогу між політичними силами для досягнення компромісу. Тільки шляхом побудови стабільних політичних інститутів та зміцнення демократичних цінностей Албанія зможе забезпечити свій політичний та соціальний розвиток [7].

Серйозною проблемою Албанії є економічна нестабільність. Країна має один з найнижчих рівнів економічного розвитку в Європі. Недостатня інфраструктура, високе безробіття, низький рівень життя та масштабна еміграція молодих фахівців

загрожують економічному зростанню та соціальній стабільності. Однією з головних причин економічної нестабільності є недостатня розвиненість інфраструктури та виробничих секторів. Відсталість транспортної мережі, енергетичних систем та інших галузей гальмує розвиток бізнесу та інвестицій, що обмежує можливості для створення нових робочих місць та підвищення життєвого рівня населення.

Найбільш критичною проблемою у внутрішньополітичному розвитку Албанії є корупція. Вона має глибокі корені і впливає на різні аспекти суспільного та політичного життя. Албанія займає одне з найнижчих місць у Європі за індексом сприйняття корупції. Корупція пронизує державний апарат, судову систему, правоохоронні органи та місцеве самоврядування. Це створює атмосферу безкарності, яка сприяє розширенню корупційних схем і підриває довіру громадян до державних інститутів [17].

Крім того, однією з найбільших актуальних проблем є політична корупція на високому рівні. Багато високопосадовців були звинувачені в корупційних діях, але часто уникають покарання завдяки своїм зв'язкам і впливу. Йдеться про представників правлячої партії і опозиції, що перетворює боротьбу з корупцією на політичну зброю, а не на справжню реформу [4]. Недостатній контроль над фінансовими потоками, висока ступінь недобросовісності серед політиків та чиновників створюють сприятливе середовище для корупційних схем та втручання з боку владних структур у виборчий процес, прийняття рішень на користь окремих груп чи осіб [20].

Корупція пронизує всі рівні влади, від місцевого самоврядування до вищих органів державної влади. Це включає в себе хабарництво, зловживання владою та привласнення державних коштів. Судова система та правоохоронні органи часто піддаються впливу корупційних схем. Це ускладнює боротьбу з корупцією, оскільки органи, відповідальні за її викорінення, можуть бути залучені до корупційних дій. Корупція негативно впливає на економіку країни, знижує інвестиційну привабливість, підриває довіру бізнесу і обмежує економічне зростання держави.

Політичне життя Албанії характерне частими конфліктами між основними політичними партіями, що призводить до політичної нестабільності та кризи управління. Внаслідок корупції та політичних конфліктів рівень довіри населення до уряду залишається низьким, що підриває легітимність державних інституцій.

Отже, вирішення внутрішньополітичних проблем Албанії вимагає комплексного підходу та активної участі як внутрішніх, так і зовнішніх зацікавлених сторін.

4.2. Перспективи вирішення проблем

Найближчі вибори в Албанії заплановані на червень 2025 р. – це парламентські вибори, які визначають склад наступного парламенту. Якщо Соціалістична партія прем'єр-міністра Е.Рама знову переможе, це дозволить продовжити розпочаті реформи, зокрема в сфері судової системи, боротьби з корупцією та економічних перетворень. Правляча партія активно підтримує інтеграцію до ЄС. Їхня перемога означатиме продовження курсу на євроінтеграцію, що сприятиме стабільності та подальшому розвитку країни [39].

Перемога Демократичної партії може призвести до змін у пріоритетах реформ та політичному курсі країни. Опозиція може внести корективи в поточні реформи або зосередитися на інших аспектах внутрішньої політики. Вибори можуть загострити політичну конкуренцію та викликати певні політичні конфлікти. Однак, якщо перехід влади відбудеться мирно та демократично, це зміцнить політичну систему країни.

Якщо жодна з партій не отримає абсолютної більшості, може знадобитися формування коаліційного уряду. Це потребуватиме компромісів та співпраці між різними політичними силами, що може як посилити політичну стабільність, так і викликати певні труднощі у прийнятті рішень. Менші партії можуть відігравати ключову роль у формуванні коаліції, що вплине на політичний курс та реформи [31].

Реформа судової системи, найвизначніша та найспірніша з реформ, започаткованих у 2016 р. за підтримки ЄС та США, обіцяла стати вирішенням поширеної корупції та злочинної діяльності. Зокрема, реформа спрямована на інституціоналізацію нової судової архітектури та перевірку значної кількості членів існуючої системи. Усі соціальні, політичні та урядові актори країни зобов'язалися до цих змін – принаймні риторично. Тим не менш, через сім років після початку реформи було досягнуто обмеженого прогресу. Кожен крок реформи затримували, перешкоджали і іноді саботували впливові актори, які традиційно контролювали систему та можуть програти від незалежної судової системи. Спеціальна антикорупційна прокуратура (СПАК), створена як новий орган у рамках судової реформи, поки безсила протистояти рівню відмивання грошей, торгівлі наркотиками та іншої організованої злочинної діяльності, яка неодноразово фіксується в країні. Це протиріччя між швидкою інституційною реформою та опором реалізації позначає всю політичну та економічну трансформацію країни та є ознакою албанської гібридної демократичної системи [5].

Одним із пояснень є триваюча еміграція кваліфікованих працівників, яка позбавила країну досвіду та професійних повноважень, необхідних для просування реформ. Протягом останніх десяти років неофіційні дані показують, що понад півмільйона албанців залишили свою батьківщину емігруючи переважно до країн ЄС та Великобританії. У період 2015–2020 рр. албанці очолювали список за кількістю заяв про надання притулку, поданих до країн-членів ЄС, поступаючись лише заявникам із охопленої війною Сирії.

Дослідження ПРООН за 2018 р. ставить Албанію на перше місце у світовому еміграційному рейтингу осіб з вищою освітою. Більшість тих, хто виїжджає, є частиною покоління кваліфікованих професіоналів, наукових експертів і молодих науковців, які інакше склали б кістяк албанського середнього класу [5].

Незважаючи на значні труднощі, Албанії необхідно продовжувати зусилля щодо реформування виборчої системи, боротьби з корупцією та зміцнення незалежності судової системи та інших установ. водночас існує потреба вирішити

проблеми іноземного впливу, які підривають демократичний розвиток країни. Перспективи Албанії щодо інтеграції в ЄС залежать від її здатності подолати ці виклики та створити стабільну та інклюзивну політичну систему, яка задовольнить потреби всіх її громадян.

Євроатлантична інтеграція Албанії представляє собою комплексний процес, спрямований на зміцнення демократії, розвиток економіки та забезпечення безпеки в регіоні. Одним із ключових напрямів цієї інтеграції є вступ до ЄС. Перший крок у цьому напрямку був зроблений у 2009 р., коли Албанія стала членом НАТО. Це дало Албанії доступ до важливих ресурсів та підтримки для зміцнення своїх оборонних потужностей і участі в міжнародних миротворчих місіях [38]. Однак вступ до ЄС є наступним кроком для Албанії на шляху до глибокої інтеграції з Європою. Завдяки цьому країна може отримати доступ до фінансової підтримки, економічних ресурсів та можливостей для розвитку своєї економіки, інфраструктури. Членство в ЄС допоможе Албанії зміцнити свої демократичні інституції, підвищити стандарти життя і забезпечити більш ефективне управління.

Уряд Албанії вже вживає кроки для досягнення цих цілей, зокрема, шляхом прийняття необхідних законодавчих актів та реформ. Однак для успішного вступу до ЄС Албанія повинна продовжити впроваджувати зміни та співпрацювати з міжнародними партнерами, враховуючи їх вимоги та рекомендації [38].

Таким чином, не зважаючи на складність і множину проблем, з якими стикається Албанія, країна має значний потенціал для подальшого розвитку і вирішення цих проблем. Ключовим з них є перспектива членства Республіки у ЄС.

ВИСНОВКИ

1) Внутрішньополітичний розвиток країн світу відображає складну динаміку політичного життя в межах окремої країни. Це включає в себе багато аспектів, таких як стан демократії, рівень політичної стабільності, вплив громадян на політичні процеси, розвиток державних та громадських інституцій, правова система, громадянське суспільство. Важливою складовою внутрішньополітичного розвитку є здатність країни забезпечити мир, стабільність та розвиток на основі принципів правової держави, розвитку громадянського суспільства та забезпечення прав та свобод громадян. Такий розвиток визначає можливість країни активно співпрацювати з міжнародним співтовариством, розвивати економіку та забезпечувати благополуччя своїм громадянам.

2) Історичні та геополітичні чинники значно вплинули на внутрішньополітичний розвиток Республіки Албанія. Після здобуття незалежності в 1912 р., Албанія стикнулася з численними викликами, включаючи окупації під час світових воєн, міжнародну ізоляцію під час комуністичного режиму Е.Ходжі. Ці історичні події сформували сучасну політичну культуру та спричинили певну недовіру до іноземного впливу та інтеграційних процесів.

3) Соціально-економічні умови відіграють ключову роль у внутрішньополітичному розвитку Албанії. Період після падіння комунізму в 1991 р. був позначений переходом до ринкової економіки. Це супроводжувалося економічними труднощами, високим рівнем безробіття та міграцією населення. Водночас, країна здійснила значні кроки в напрямку реформування економіки і залучення іноземних інвестицій, що сприяло поступовому розвитку економіки. Однак корупція, нерівність доходів та нестабільність залишаються значними викликами, які впливають на політичну стабільність та соціальну згуртованість.

4) Політична система Албанії зазнала значних трансформацій від часу падіння комуністичного режиму. Переходячи до демократичної системи, країна впровадила багатопартійну систему та регулярні вибори. Однак, політичний процес часто супроводжувався конфліктами між основними політичними силами,

що призводило до періодів політичної нестабільності. Незважаючи на це, Албанія продовжує свій шлях до євроінтеграції, здійснює реформи для відповідності критеріям ЄС, що включає покращення в системі правосуддя, боротьби з корупцією та зміцнення демократичних інститутів.

5) На початку ХХІ ст. вибори президента в Албанії відзначалися певною нестабільністю та суперечностями, що відображало політичну напруженість в країні. Вибори часто супроводжувалися звинуваченнями в корупції, фальсифікаціях і тиску на виборців. Проте, незважаючи на ці проблеми, поступово відбувалася демократизація політичного процесу.

Парламент Албанії на початку ХХІ ст. зіткнувся з викликами, пов'язаними з необхідністю проведення реформ та адаптації до європейських стандартів. Парламент Албанії – однопалатний представницький орган громадян Республіки Албанія. Парламент складається з не менше ніж 140 депутатів, які обираються на чотирирічний термін на основі прямого, загального та рівного виборчого права шляхом таємного голосування.

б) Економічний розвиток Албанії характеризувався поступовим переходом до ринкової економіки та інтеграцією у світову економічну систему. Важливою частиною економічного розвитку стала інфраструктурна модернізація та інвестиції в туристичну галузь, яка стала ключовим сектором економіки країни. Незважаючи на позитивні тенденції, Албанія стикнулася з високим рівнем безробіття, низьким рівнем доходів населення та нерівномірним розвитком регіонів.

Республіка Албанія стикається з серйозними проблемами, такими як корупція, економічна нестабільність, незрілість демократичних інститутів та політична поляризація. Однак існують перспективи у плані євроінтеграції, реформ державного управління, економічного зростання, зміцнення громадянського суспільства та розвитку освіти, які можуть сприяти подоланню цих викликів і забезпечити сталий розвиток країни в майбутньому. ЄС відіграє ключову роль у сприянні реформам в Албанії через вимоги щодо демократії, правової держави та боротьби з корупцією. Це стимулює уряд до впровадження необхідних змін і підвищення стандартів управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буяр Нішани вступив на посаду президента Албанії. URL: <https://web.archive.org/web/20171028043418/https://ria.ru/world/20120724/708444091.html>. (дата звернення 13.04.2024).
2. Закон України. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики. URL: https://www.mvk.if.ua/uploads/files/mz_250111_1.pdf (дата звернення 13.04.2024).
3. Здіорук С. І., Бичек В. В. Внутрішня політика. Енциклопедія Сучасної України 2005.
4. Albania Country Report 2024. URL: <https://bti-project.org/en/reports/country-report/ALB> (дата звернення 13.04.2024).
5. Albania: Obstructed democracy. URL: <https://www.eurozine.com/albania-obstructed-democracy/> (дата звернення 13.04.2024).
6. Albania: parliamentary elections Kuvendi Popullor. 1991. URL: http://archive.ipu.org/parline-e/reports/arc/2001_91.htm (дата звернення 13.04.2024).
7. Albania: parliamentary elections Kuvendi Popullor, 1997. URL: http://archive.ipu.org/parline-e/reports/arc/2001_97.htm (дата звернення 13.04.2024).
8. Albanian Gloom About Economy Facts 2022. URL: <https://travellergists.com/albania-economy-in-europe/> (дата звернення 13.04.2024).
9. Albanian Institute of Statistics. Tourism in figures 2013–2017. URL: <https://ghostarchive.org/archive/8C8jV> (дата звернення 13.04.2024).
10. Albania's ex-leader retakes top post in split party. URL: <https://abcnews.go.com/International/wireStory/albanias-leader-retakes-top-post-split-party-84907543>. (дата звернення 13.04.2024).
11. Albania's GDP per capita. URL: https://www.thinkalbania.org/macroeconomics-indicators?gad_source=1&gclid=CjwKCAjw34qzBhBmEiwAOUQcFzK-O7yet4WaGbk3wSz72hSl6GeT1EOepiC6Irr31wiDPBmbNdmBuxoCcLQQAuD_BwE (дата звернення 13.04.2024).

12. Arjan Shahini .Sullied: The Albanian Student Movement of December 1990. URL: <https://www.readcube.com/articles/10.3389/fpos.2021.708881> (дата звернення 13.04.2024).
13. Bamir Topi said he will be ruling party's presidential candidate. URL: <https://web.archive.org/web/20100914161111/http://www.nytimes.com/marketing/iht/search/?iht>. (дата звернення 13.04.2024).
14. Bogdani M., Loughlin J. (23 February 2007). Albania and the European Union: the tumultuous journey towards integration. p. 228.
15. Constitution of the Republic of Albania. URL: <https://www.osce.org/albania/41888> (дата звернення 13.04.2024).
16. Constitution of the Republic of Albania 1988. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/3/2/41888.pdf> (дата звернення 13.04.2024).
17. Corruption perceptions Index Albania. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022/index/alb> (дата звернення 13.04.2024).
18. Crl foreign official gazette database – Albania. URL: <https://op.europa.eu/en/web/forum/shqiperia-albania> (дата звернення 13.04.2024).
19. Ex-communist Albania changes voting system in constitutional shake up – International Herald Tribune. URL: <https://www.nytimes.com/articles/ap/2008/04/22/europe/EU-POL-Albania-Constitution.php> (дата звернення 13.04.2024).
20. Gorjani G., S. Rama. The impact of political instability in attracting foreign investment (Case of Albania). 2023-11-14.
21. Human Rights Watch, Human Rights in Post-communist Albania, March 1, 1996. URL: <https://www.hrw.org/report/1996/03/01/human-rights-post-communist-albania> (дата звернення 13.04.2024).
22. Hysa E. (2020). Impact of Cultural Diversity on Western Balkan Countries Performance. Journal of Ethnic and Cultural Studies, 7(1), 20-40.
23. Ickes K. Albania: The Rebuilding and Stabilization of a Country. June 1, 2003.
24. James D. Fearon. domestic politics, foreignpolicy, and theories of international relations. June 1998.

25. Kenneth Rapoza (13 June 2015). Albania Becomes Latest China Magnet. URL: <https://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2016/06/13/albania-becomes-latest-china-magnet/?sh=273cfa924901> (дата звернення 13.04.2024).

26. Korovilas J. The Albanian Economy in Transition: The Role of Remittances and Pyramid Investment Schemes. *Post-Communist Economies Journal*. (2010).

27. Krasniqi A.& Ardian Hacka (2014). *Demokracia e Brendshme në Partitë Politike Shqiptare*. Tirana: Friedrich-Ebert-Stiftung.

28. Lami R. Albania: nine years after. AIM Tirana. Archived from the original on August 3, 2003.

29. Medina L. & Schneider F. (2017). Shadow economies around the world. New results for 158 countries over 1991-2015.

30. Meksi A. *Dhjetor 90: Dokumente dhe material* – Tirana: UET Press, 2010.

31. Next Albanian parliamentary election. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Next_Albanian_parliamentary_election (дата звернення 13.04.2024).

32. Petersen L. *Remittances and Inequality: A Case Study of Albania*. Lund University. 2012.

33. Pipa Arshi. The Political Culture of Hoxha's Albania. Pages 435-64 in Tariq Ali (ed.), *The Stalinist Legacy*. London: Penguin Books, 1984.

34. Prifti Peter R. *Socialist Albania since 1944*. Cambridge: MIT Press, 1978.

35. Prof. dr. rexhep meidani. URL: <https://president.al/prof-dr-rexhep-meidani/>. (дата звернення 13.04.2024).

36. Quarterly Labour Force Survey. URL: <https://ghostarchive.org/archive/aUkVZ> (дата звернення 13.04.2024).

37. Ramiz Alia – Presidenti I Republikës Së Shqipërisë. URL: <https://president.al/ramiz-alia/> (дата звернення 13.04.2024).

38. Rexha Granit. The integration process of Albania toward NATO. *Porta Balkanica*. 2011. Vol. 3, iss. 1-2. P. 42-45.

39. Ruling Socialists on track to win Albania election. URL: <https://www.politico.eu/article/results-too-close-to-call-in-tight-albanian-election-exit-polls-show-edi-rama-lulzim-basha/> (дата звернення 13.04.2024).
40. Staar Richard F. People's Socialist Republic of Albania. Pages 1-31 in Richard F. Staar (ed.), *Communist Regimes in Eastern Europe*. 1988.
41. Sufaj D. *Global Financial Crisis of 2007: The Case of Albania*. Rome: MCSER Publishing. (2015).
42. The 1991 Elections in Albania. Tirana: National Republican Institute for International Affairs. 1991. p. 7. URL: http://archive.ipu.org/parline-e/reports/arc/2001_91.htm (дата звернення 13.04.2024).
43. The New York Times (2014). 52 Places to Go in 2014. URL : <https://www.nytimes.com/interactive/2014/01/10/travel/2014-places-to-go.html> (дата звернення 13.04.2024).
44. Turner Rochelle (2015). *Travel & Tourism: Economic Impact 2015: Albania* (PDF) (Report). London: World Travel & Tourism Council. p. 1. URL: <https://web.archive.org/web/20161018213446/http://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/countries-2015/albania2015.pdf> (дата звернення 13.04.2024).
45. UNESCO. Ancient and Primeval Beech Forests of the Carpathians and Other Regions of Europe. URL : <https://whc.unesco.org/en/list/1133> (дата звернення 13.04.2024).
46. UNESCO. Butrint. URL : <https://whc.unesco.org/en/list/570> (дата звернення 13.04.2024).
47. Vaughan-Whitehead Daniel (1999). *Albania in Crisis: The Predictable Fall of the Shining Star*. Edward Elgar Pub.
48. Xhaferaj A. (2012). *Struktura dhe Organizimi i Partisë në Shqipërinë post-komuniste: Një studim mbi Partinë Demokratike të Shqipërisë*. Polis (11). URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=693001> (дата звернення 13.04.2024).